

ХРОНІКА ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ:

що відбувається на ринку праці в секторі МСБ

Валерій Репін

Харківська обласна організація
професійної спілки підприємців

Вячеслав Рой

Федерація професійних спілок
працівників малого та середнього
підприємництва України

Ігор Дубровський

Центр соціальної безпеки
та регіональних ініціатив

Галина Залога

Профспілкова організація
працівників
малого, середнього бізнесу та
плавскладу «Єднання»

Анатолій В'язовченко

Всеукраїнський Альянс профспілок

ЛИСТОПАД 2022

Публікація підготовлена в рамках проекту «Підтримка діяльності УНП ФГС СхП у 2021-2023 рр.», який реалізує Інститут економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Зміст цієї публікації є виключною відповідальністю авторів і жодним чином не відображає точку зору Європейського Союзу чи Інституту економічних досліджень та політичних консультацій.

Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства (<http://eap-csf.org.ua/>) – це мережа з понад 140 громадських організацій України, що відстоює українські інтереси в рамках Східного партнерства. Платформа є частиною Форуму громадянського суспільства Східного партнерства (ФГС СхП).

Форум громадянського суспільства Східного партнерства (<https://eap-csf.eu/>) - унікальна багаторівнева регіональна платформа громадянського суспільства, спрямована на просування європейської інтеграції, сприяння реформам та демократичним перетворенням у шести країнах Східного партнерства - Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні. Будучи громадським елементом СхП, ФГС СхП намагається посилити громадянське суспільство у регіоні, підвищити рівень плюралізму у публічному дискурсі та політиці шляхом сприяння демократії участі та фундаментальних свобод. ФГС СхП - це позапартійна добродісна неурядова організація.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	3
РЕЗЮМЕ	4
РИНОК ПРАЦІ В ПЕРШІ ТИЖНІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ.....	6
ЯК ЗМІНЮВАВСЯ РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ ЗА 9 МІСЯЦІВ ВІЙНИ	8
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗМІНИ СТРУКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ.....	11
ГАЛУЗЕВА ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	15
ЗАРОБІТНА ПЛАТА В СЕКТОРІ МСБ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	19
ГЕНДЕРНІ ПОКАЗНИКИ РИНКУ ПРАЦІ.....	26
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	30
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІІ.....	35

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

HoReCa – індустрія гостинності (абр. від англ. **h**otel, **r**estaurant, **c**atering – готель, ресторан, кейтеринг)

ВПО – внутрішньо переміщені особи

Держпраці – Державна служба України з питань праці

ДСЗУ - Державної служби зайнятості

ДССУ - Державної служби статистики України

ЗСУ – Збройні сили України

Мінфін – Міністерство фінансів України

МОП - Міжнародна організація праці

МСБ - малий та середній бізнес

МСП - мале та середнє підприємництво

НБУ – Національний банк України

ФОП - фізична особа-підприємець

РЕЗЮМЕ

Війна, розпочата росією проти України, завдає масштабних збитків. Економіка України приймає удари, проте тримається – попри війну. Події 2022 року поставили перед бізнесом нові виклики: одні компанії в ході війни зіткнулися з розривом ланцюгів постачання, браком палива чи зменшенням попиту, інші постраждали від пошкодження майна або ж були змушені розпочати тривалий процес релокації виробничих потужностей. Мільйони українців втратили роботу, і рівень безробіття, сягнув 40%.

Оцінити точні масштаби втрат у сфері зайнятості в секторі малого та середнього бізнесу (МСБ) наразі ще дуже складно через обмеженість даних та вкрай невизначені, мінливі обставини, що впливають на ситуацію в Україні. Неможливо сформувати загальну об'єктивну та несуперечливу картину і через те, що дані офіційних та неофіційних джерел часто не узгоджуються між собою.

У цьому документі поєднані дані офіційних джерел: Державної служби статистики України (ДССУ), Державної служби зайнятості (ДСЗУ) та дані найбільших онлайн-сервісів з пошуку роботи і результати соціологічних опитувань бізнесу. На основі такого підходу нам вдалося виокремити загальні тенденції на ринку праці в секторі МСБ та розробити

рекомендації щодо його стабілізації та подолання негативних наслідків.

До початку повномасштабного воєнного вторгнення росії малий та середній бізнес був найбільшим роботодавцем в Україні. На його частку припадало понад 75% від усіх зайнятих в Україні працівників, або 4,8 млн українців. Решта 25% (або 1,6 млн українців) працювали на великих підприємствах.

Найпопулярнішою сферою діяльності малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні були і залишаються оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту. Далі в різних пропорціях для середнього і малого бізнесів йдуть промисловість, логістика, сільське господарство та будівництво. Важливою рисою для більшості малого і середнього бізнесу є географічна прив'язка до свого споживача. Саме цей фактор став вирішальним в умовах війни.

З початком війни ринок праці перетворився на «*ринку роботодавця*». Кількість найманих працівників та підприємців, які фактично стали безробітними, вимірюється мільйонами. Суттєвим став дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили в центральних та західних регіонах, де знайшли прихисток значна кількість внутрішніх переселенців.

Негативні наслідки кризи на ринку праці відчувають більше працівники, аніж роботодавці. Компанії оптимізують витрати, скорочують заробітні плати та бонуси чи взагалі звільняють співробітників. У роботодавців в свою чергу з'являється більший вибір спеціалістів на свої вакансії.

Український та світовий ринок праці вже не буде таким як раніше. Якщо до цього ми напряму залежали від зовнішньої кон'юнктури, то сьогодні саме війна в Україні змінює попередні парадигми і принципи, за якими функціонувала як економіка, так і ринок праці.

Релокація та вимушена міграція (внутрішня та зовнішня) призвели до зміни самої структури ринку праці. У регіонах зони бойових дій зменшилась кількість робочих місць, відповідно фіксувалось зростання конкуренції на ринку праці, збільшились ризики як для бізнесу так і для працівників. Попит на робочу силу також різко зменшився через неможливість працювати в умовах бойових дій, зниження попиту на товари та послуги

та невизначеність майбутнього. Пошкодження, знищення, втрата виробничих активів, інфраструктури, ланцюгів постачання призвели до неможливості виконання взятих зобов'язань, «зривів» в логістиці, «завмиранні» цілих регіонів ринку праці України та секторів економіки.

Наразі ринок праці стабілізується, але все ще на досить низькому рівні. Безробіття ще довго залишатиметься високим через ефекти війни та значні структурні диспропорції. У результаті в Україні досі домінує ринок працедавця – кількість вакансій хоч і зросла порівняно з березнем-квітнем, але все ще залишається удвічі-втричі (залежно від сфери діяльності) меншою за ту, що була до повномасштабної агресії. Зберігаються регіональні та галузеві диспропорції.

Поступово ринок буде відновлюватися швидшими темпами. За скільки років це станеться – наразі невідомо. Все залежить від того, чи будуть інвестиції в Україну та які події чекають нас в найближчому майбутньому.

**РИНОК ПРАЦІ В ПЕРШІ ТИЖНІ
ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ**

Ранком 24 лютого 2022 року в Україні все завмерло, підступне почуття страху заволоділо серцями українців. За перший місяць війни майже 4 млн. українців змушені були покинути країну. Найбільше українців виїхало до сусідньої Польщі – 2 267 103 млн. На другому місці – Румунія, яка прийняла 586 942 тис. українців. До Молдови виїхали 381 395 наших громадян, до Угорщини – 349 107 тис., до Словаччини – 272 012 тис¹. Ще близько 2,5 млн. покинули місце свого постійного проживання і переїхали в межах країни. Найбільша кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб була у таких областях: Львівській – 200 тисяч, Івано-Франківській – 80 тисяч, Закарпатській – 80 тисяч, Хмельницькій – 70 тисяч, Чернівецька – 50 тисяч, Тернопільській – 45 тисяч, Волинській – 23 тисячі, Рівненській – 20 тисяч.²

Ринок праці та бізнес завмерли в очікуванні. Війна вплинула на життя окремих громадян та можливість бізнесу

повноцінно функціонувати. В березні 42% малих підприємців повідомили, що не працюють взагалі, ще 31% призупинили, але планували відновлювати свою діяльність. У повному обсязі продовжували роботу тільки 13% підприємств. 14% представників МСБ заявили про те, що їм довелося обмежити географію діяльності, а 3% закрили частину торгових точок чи відділень. При цьому 13% перейшли на роботу онлайн³. За перший місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. За узагальненою самооцінкою власників, загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу за чотири тижні війни оцінюються в \$85 млрд (не враховуючи недоотриманих прибутків)⁴. Роботу за лічені дні втратили мільйони українців. Ринок праці в Україні обвалився майже на 90 відсотків. Компанії різко скорочували витрати на персонал: скорочували працівників,

¹Майже 4 млн українців виїхали з країни від початку війни – ООН. Режим доступу:

<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20220327-majzhe-4-mln-ukrayincziv-vuyihaly-z-krayiny-vid-pochatku-vijny-oon/>

² Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого — 24 березня 2022). Режим доступу:

<https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznya-2022/>

³Як російська агресія вплинула на малий та середній бізнес.

Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/yak-vijna-vplinu-na-maliy-biznes-skillki-pidpriyemstv-zakrilisya-ta-skorotili-diyalnist-50225211.html>

⁴Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні. Режим доступу: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>

надавали відпустки, призупиняли трудові відносини, знижували рівень зарплат.

Інфографіка: Європейська бізнес асоціація

Дослідження ринку праці показало, що з початком війни переважна більшість компаній (78%), на жаль, здійснили непопулярні заходи стосовно своїх співробітників. Український МСБ в перші тижні війни скоротив близько 1,2 млн співробітників (33%): власники мікробізнесу скоротили 42% своїх найманих робітників, малого бізнесу – 24%, середнього – 18%, 34% співробітників відправлено у відпустку. З тих, що залишилися, 42% працювали на умовах скороченої заробітної плати⁵.

Найбільше постраждали від війни працівники сфери послуг (салони краси, спортивні клуби, кафе, ресторани, готелі тощо), а також науковці та освітяни,

юристи, автомобільний бізнес, домашній персонал, спеціалісти сфери безпеки, а також фахівці з інсталяції та сервісу.

З квітня сектор МСБ почав поступово оговтуватися і адаптуватися до непростих умов воєнного часу. За результатами опитування серед представників МСБ кількість непрацюючих підприємств скоротилася вдвічі, 17% відновили роботу після тимчасового припинення і ще 23% готувалися до відновлення⁷. Поява перших нових вакансій на ринку праці у кінці березня також підтверджувала вказані тенденції. Пріоритетним напрямом бізнесу було збереження персоналу та підтримка своїх співробітників. Однак, темпи відновлення ринку праці все ще залишались дуже повільними: 81,3% компаній на початку квітня відповіли, що не здійснювали найм нових співробітників, ще 3% зазначили, що шукали персонал лише в тих регіонах, де працював бізнес, а це здебільшого західні регіони країни⁸.

⁵Втрати бізнесу сягнули \$85 млрд. Як підприємці пережили перший місяць війни – дослідження Advanter Group. Режим доступу: <https://forbes.ua/news/vtrati-biznesu-syagnuli-85-mlrd-yak-pidpriemtsi-perezhili-pershiy-misyats-viyni-doslidzhennya-advanter-group-14042022-5446>

⁶Малий і середній бізнес скоротив третину найманих співробітників. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/14/685765/>

⁷ Як себе почуває малий бізнес країни? Режим доступу: <https://eba.com.ua/yak-sebe-pochuvaye-malyj-biznes-krayiny/>

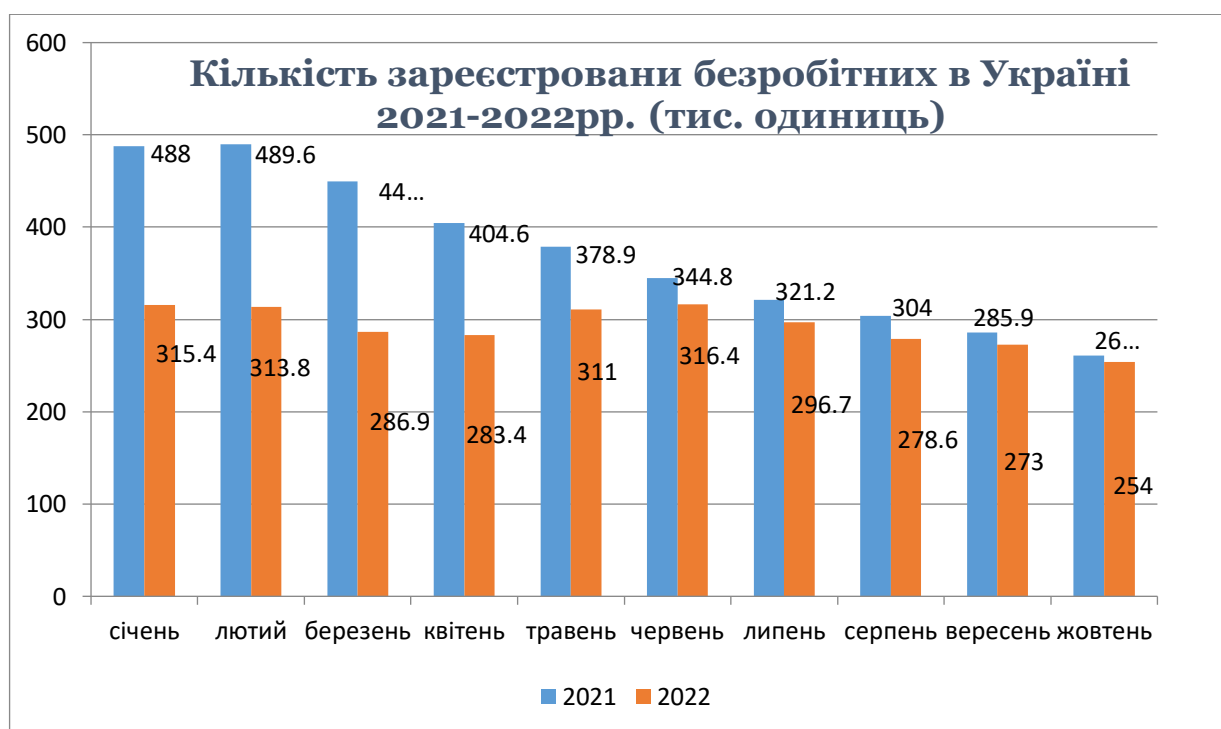
⁸Зберегти свою діяльність від початку війни вдалось 40% українських компаній. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/zberehti-svoju-dijalnist-vid-pochatku-vijni-vdalos-40-ukrajinskikh-kompanij-doslidzhennja.html>

ЯК ЗМІНЮВАВСЯ РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ ЗА 9 МІСЯЦІВ ВІЙНИ

Після різкого падіння в березні пропозиція робочої сили почала поступово зростати, але попит відновлюється мляво — та й до цих пір спостерігається великий дефіцит робочих місць.

Державної служби зайнятості, яка працює лише з офіційно зареєстрованими безробітними зазначає, що у березні — червні 2022 р. на облік стали 252,6 тис. безробітних, що лише на

3% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Станом на 1 липня статус безробітного мали 316,4 тис. осіб, що на 8% менше, ніж на відповідну дату торік. З них за цей період працевлаштовано 92,4 тис. осіб. Загалом, за даними ДСЗУ протягом 2022 року показники зареєстрованих безробітних є нижчими за показники відповідного періоду 2021 року⁹.

Джерело: Державна служба зайнятості України

Необхідно відмітити, що такі цифри повною мірою не відображають реальної картини на ринку праці і значною мірою різняться з даними інших організацій. За

даними міжнародних організацій, без роботи залишилось від 2 до 5 млн. українців. За оцінками Нацбанку без роботи залишилося близько третини

⁹ Державної служби зайнятості. Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/>

українців - понад 35%¹⁰. Міжнародна організація праці (МОП) оцінює, що за три місяці воєнних дій в Україні, 4,8 млн. робочих місць були втрачені порівняно з довоєнним періодом, що становить 30% зайнятості в Україні¹¹. Деякі опитування показують що рівень безробіття досяг 39%. А за прогнозами до кінця року кількість безробітних може досягти 7 млн. осіб. Згідно з березневим опитуванням групи «Рейтинг», унаслідок бойових дій у середньому по країні залишилися без роботи 53%. Найбільше це торкнулося мешканців сходу (74%), молоді до 35 років (60%) та тих, хто покинув своє місто

(66%)¹². В жовтні 38% з тих, хто працював до війни, повернулися на свої робочі місця у звичному режимі, 18% – працюють дистанційно, 7% – знайшли нове місце праці. Попри це третина таких опитаних до цього часу не працює. Найбільше останніх серед наймолодших та найстарших опитаних, жінок, мешканців сходу. У цьому опитуванні вперше зафіксовано позитивні тенденції з поверненням на роботу серед мешканців півдня та сходу¹³. За результатами опитування кадрового порталу grc.ua станом на жовтень 2022 року більше 40% українців залишилися без роботи¹⁴.

Джерело: Рейтинг

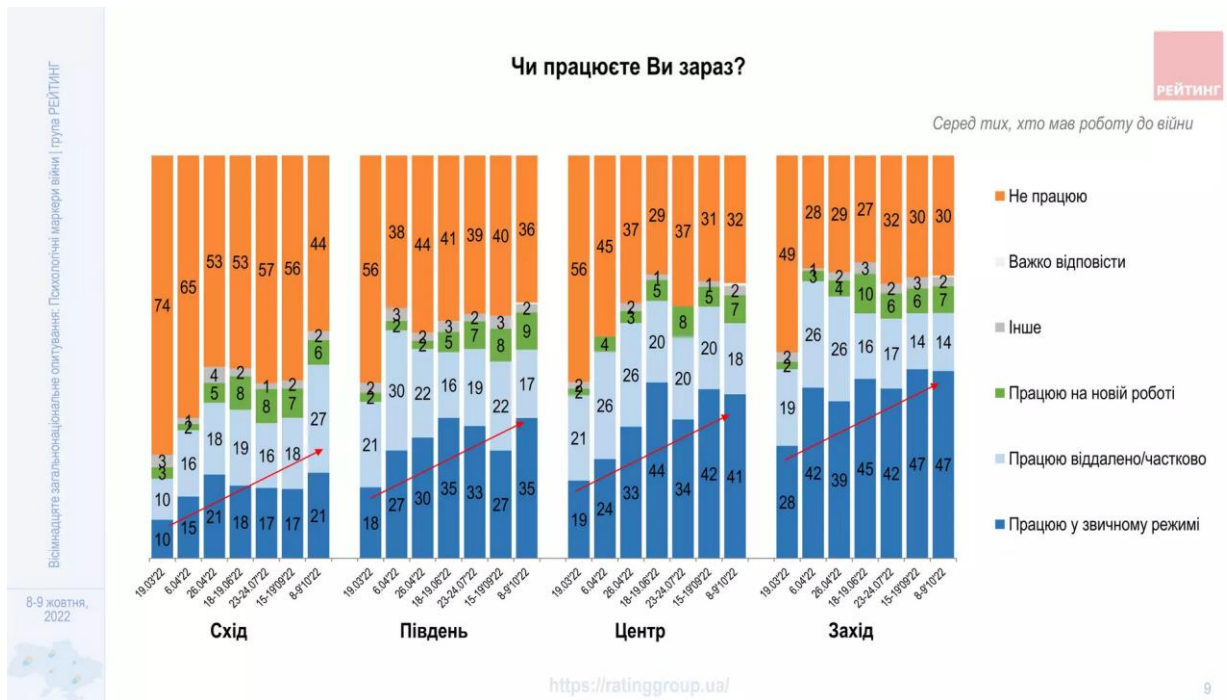
¹⁰Звіт про фінансову стабільність червень 2022. Національний банк України. Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4

¹¹ Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. Режим доступу: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang--en/index.htm

¹² Адаптація українців до умов війни (опитування 19 березня 2022). Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/shestoy_obschenacionalnyy

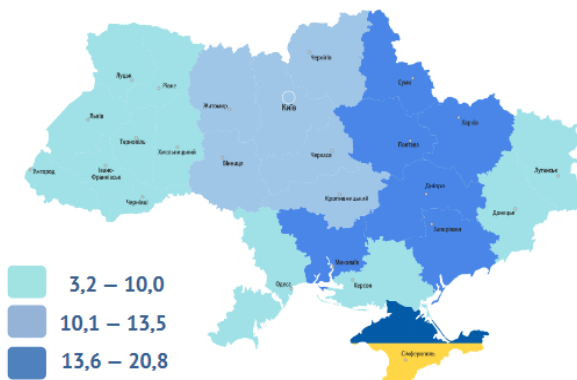
¹³Вісімнадцять загальнонаціональне опитування: Психологічні маркери війни (8-9 жовтня 2022). Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosemnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskie_markery_voyny_8-9_oktyabrya_2022.html

¹⁴ Без роботи внаслідок війни залишилися 40% українців. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3571904-bez-roboti-vnaslidok-vijni-zalislilosya-40-ukrainciv.html>

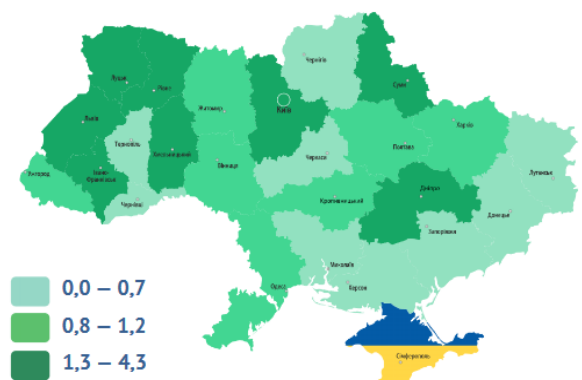

Джерело: Рейтинг ¹⁵

Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб

Кількість вакансій, тис. од.

Причин, чому в Україні за всі місяці 2022 року досить невисокі офіційні показники безробіття, є кілька:

- велика кількість українців виїхала за кордон (мігранти, як у межах країни, так і за кордон, особливо в перші місяці

війни не вважали пошук роботи за основний пріоритет);

- в Україні досить високий показник «тіньової зайнятості», і відповідно, значна частина українців, які втратили роботу, не стають на офіційний облік;

¹⁵Вісімнадцяте загальнонаціональне опитування: Психологічні маркери війни (8-9 жовтня 2022). Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosemnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskije_markery_voyny_8-9_oktyabrya_2022.html

- частина інформації, яка лягає в основу офіційної звітності Державна служба зайнятості отримує через звітність роботодавців (про наявні вакансії, про заплановані звільнення тощо), а на час воєнного стану підприємствам дозволяється відтермінувати подання такої інформації;

- значна кількість безробітних не реєструвалися у Державній службі зайнятості, а намагалися шукати роботу самостійно;

- частина працівників через брак вакансій на ринку праці продовжують працювати на своєму місці, незважаючи на зменшення заробітної плати та збільшення навантаження;

- багато безробітних чоловіків не стають на облік у службі зайнятості через побоювання отримати там повістки у військкомат;

- прийняті зміни у трудовому законодавстві, відповідно до яких роботодавці у період дії воєнного стану можуть просто припинити дію трудової угоди, і відповідно роботодавцю немає сенсу звільняти працівників у зв'язку з банкрутством чи реорганізацією, скороченням штату тощо. Роботодавець просто може відправити працівників у неоплачувану відпустку на весь період дії воєнного стану.

Таким чином, дані щодо кількості безробітних в Україні в період російсько-української війни різняться доволі сильно.

Оцінити точні масштаби втрат у сфері зайнятості наразі ще вкрай складно через обмеженість доступності даних та швидко мінливі обставини, що впливають на ситуацію в Україні.

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗМІНИ СТРУКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ

24 лютого перекроїло життя українського бізнесу та його співробітників на «до» та «після». Люди без роботи, підприємства без співробітників. Шок, невизначеність і пошук рішень – те, як можна описати ситуацію, що склалася. Війна спричинила зміни регіональної структури ринку праці. Деякі компанії пішли з ринку

назавжди, деякі – тимчасово призупинили діяльність, інші здійснили релокацію, а деякі, навпаки, продовжили працювати в своєму регіоні попри складні часи. Відповідно, в структурі ринку праці змінюється кількість вакансій, активність кандидатів, регіони та професійні напрямки. Ринок праці – «живий організм», який трансформується щодня

під нові виклики та реалії. 24 лютого можна сміливо називати «чорним лебедем» на ринку праці України. В перші дні після повномасштабного вторгнення ринок праці змінився, це факт, він фактично завмер, що віддзеркалило стан, в якому перебувала країна. Але вже за два тижні відбулося «відмирання» - почали з'являтися вакансії. З другого тижня бойових дій ринок почав «оживати». Кількість вакансій у Києві становила 35-45% від довоєнного рівня, у Харкові –15-25%, в Одесі – 33-37%, у Дніпрі – 35-40%, у Запоріжжі – 35-40%, у Львові – 40-50%¹⁶. Загалом по Україні протягом першого місяця війни кількість пропозицій про роботу зменшилась на 28% у березні порівняно з лютим, та на 37% у квітні порівняно з лютим. Починаючи з травня прослідковується тенденція до поступового росту кількості нових вакансій¹⁷. Загальна кількість пошукових запитів по Україні у березні-квітні зменшилася майже вдвічі з січня 2022 року – на 52,2%. Водночас запити щодо віддаленої роботи зменшилися лише на 4,5% з початку року¹⁸. Це демонструє популярність та доступність віддаленої роботи під час війни. Кількість шукачів роботи почала зростати в травні,

у тому числі через повернення частини мігрантів, а також порівняно низький фінансовий запас міцності домогосподарств після ковідної кризи. Оговтавшись від першого шоку, впродовж наступних місяців кількість вакансій зростала. І у вересні 54% вакансій (у порівнянні з лютим 2022 року) вже було відновлено.

У 2021 році, як і протягом багатьох попередніх років Київ був лідером за кількістю розміщених вакансій. Зі значним відривом від столиці, але з високими показниками активності розміщення нових вакансій до п'ятірки лідерів у минулому році потрапили - Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Львівська та Київська області. Найменше розміщених вакансій було на Заході України – у Закарпатській, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській областях.

На початку війни здебільшого українці шукали роботу у великих містах: Київ, Одеса, Дніпро, Львів. Також сайти з пошуку роботи фіксували багато пошукових запитів у таких містах як Кривий Ріг, Запоріжжя, Полтава, Рівне, Івано-Франківськ та Тернопіль.

¹⁶ Кількість вакансій скоротилася на 45%. Як ринок праці реагує на війну. Режим доступу: <https://ain.ua/2022/03/17/rinok-praczi-reaguє-na-vijnu/>

¹⁷ Як змінився ринок праці в Україні за час війни: популярні вакансії, зарплати та регіони пошуку. Режим доступу:

https://24tv.ua/robota-ukrayini-2022-yakih-spetsialistiv-shukayut-skilki-platyat_n2166581

¹⁸ Український ринок праці під час війни: кому, де та скільки зараз платять. Режим доступу: <https://ua.jooble.org/blog/ukrayinskyj-rynok-praczi-pid-chas-vijny-komu-de-ta-skilky-zaraz-platyat/>

В перші місяці війни лідерські позиції на ринку праці зайняв Львів. Згідно даних сайту із пошуку роботи Jooble, який фокусується на вакансіях для представників робочих та лінійних спеціальностей на початку квітня до переліку міст з найбільшою кількістю вакансій увійшли: Львів (понад 59 000

вакансій), Київ (понад 7 500 вакансій), Запоріжжя (понад 7 500 вакансій), Дніпро (понад 1 900 вакансій), Івано-Франківськ (понад 1 500 вакансій), Вінниця (понад 1 400 вакансій), Житомир (понад 1 000 вакансій), Луцьк (понад 800 вакансій), Кропивницький (понад 800 вакансій), Кривий Ріг (понад 800 вакансій)¹⁹.

Джерело: Jooble

Київ повернув лідерство по кількості вакансій на ринку праці лише з кінця квітня. Однак Львів та область весь час утримують другу сходинку в рейтингу вакансій. Станом на початок вересня 2022 року релокейт до західних областей здійснили понад 700 підприємств, 500 з них вже поновили роботу. Сьогодні на Захід України припадає 30% всіх актуальних вакансій²⁰. 60% вакансій в Україні припадають на три міста — Київ, Львів і Дніпро.

До регіонів з найменшою кількістю вакансій потрапили Харківська, Рівненська, Чернігівська, Кіровоградська, Миколаївська та Запорізька області.

Зниження кількості вакансій під час війни потягло за собою підвищення конкуренції. Якщо до війни конкуренція на відкриту вакансію не перевищувала 5,5 осіб, то в період війни у деяких регіонах цей показник сягав 29 осіб.

В різних регіонах України відновлення ринку праці відбувається

¹⁹ Український ринок праці під час війни: кому, де та скільки зараз платять. Режим доступу: <https://ua.jooble.org/blog/ukrayinskyj-rynok-praczi-pid-chas-vijny-komu-de-ta-skilky-zaraz-platyat/>

²⁰ Як змінився ринок праці в Україні за час війни: популярні вакансії, зарплати та регіони пошуку. Режим доступу: https://24tv.ua/robota-ukrayini-2022-yakih-spetsialistiv-shukayut-skilki-platyat_n2166581

різними темпами. В областях, які найбільше страждають від воєнної агресії рф, знайти роботу вкрай важко. Такий дефіцит робочих місць пов'язаний, зокрема, з тим, що компанії припинили свою роботу та не мають можливості відновити діяльність. Водночас переважна більшість підприємств, які зберегли комерційну діяльність від початку війни, здійснює точковий пошук персоналу на заміну тим, хто звільнився чи тимчасово припинив співпрацю внаслідок мобілізації чи переїзду. Релокація підприємств в умовно безпечні регіони України ще більше посилила структурні регіональні зміни ринку праці. Цікавим є факт, що при тому, що Київ завжди приваблював пошукачів високими зарплатами та більш приємними умовами праці, зараз у столиці не найвища конкуренція. Проте вона зросла за останні місяці. Якщо у травні на одне робоче місце в середньому претендувало до 6 кандидатів, то у серпні конкуренція становить вже 13 осіб. Через зменшення економічної активності на півночі, тут різко зросла конкуренція після повернення людей. В той же час, незважаючи на міграцію населення та релокацію підприємств у західних областях спостерігався найнижчий рівень конкуренції на ринку праці – не більше 5 осіб, проте і тут відбулося незначне погіршення ситуації. Наприкінці весни –

на початку літа у цьому регіоні претендувало в середньому не більше 2-3 осіб на відкриту вакансію.

Серед регіонів, в яких через півроку війни пошукачі стикаються з найвищою конкуренцією, Харківська, Запорізька, Одеська, Київська та Сумська області.

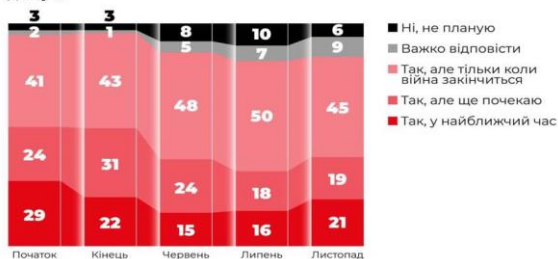
В найближчій часовій перспективі головні показники ринку праці залежатимуть від темпів та масштабів звільнення тимчасово окупованих територій. Адже згідно нещодавніх соціологічних опитувань 85% українців, які переїхали в межах України, планують повернутися додому. При чому кожен п'ятий – якнайшвидше. Вже можна спостерігати випадки так званої «зворотної релокації», коли бізнес повертається до своїх регіонів відразу після декупації. Це значною мірою вже відображується і буде відображуватись в майбутньому на структурі ринку праці.

85% УКРАЇНЦІВ ПЛАНУЮТЬ ПОВЕРНУТИСЯ ДОДОМУ

TOP LEAD

Відповідь на питання «Чи плануєте Ви повертатися додому і коли?». Опитування серед тих, хто залишився в Україні, але змінив місце проживання після 24.02.

Дані у %

Джерело: Опитування соціологічної групи «Рейтинг», проведене 9-9 жовтня 2022

t.me/uawarinographics

Джерело: Рейтинг

ГАЛУЗЕВА ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Вплив війни на малий та середній бізнес також відрізняється, залежно від галузі. Ринок праці досить сильно корелює з секторами економіки, які забезпечують базові потреби населення на тих територіях, де не ведуться бойові дії — енергетика, логістика, медицина, сектор харчової промисловості. Так, МСБ сфери послуг страждає через скорочення населення в містах, що викликає як скорочення попиту на окремі види послуг (готельний та ресторанний бізнес, салони краси, надавачі позашкільних освітніх послуг, тощо), так і скорочення пропозиції висококваліфікованих спеціалістів (ІТ сектор, експерти в сфері фінансових, дизайнерських та консалтингових послуг).

МСБ зі сфери обробної промисловості страждає через перебіг ланцюгів поставок компонентів, зростання вартості експорту (довгострокові побутові товари, технічне обладнання, тощо).

Першочергово зберігають і/або відновлюють виробництво лише ті галузі, які забезпечують базові потреби населення — виробляють їжу, одяг чи взуття.

МСБ аграрного сектору також постраждав від здорожчання логістики

через блокування портів та від безпосередніх втрат від війни, як-от мінування полів, пошкодження сільськогосподарської техніки, окупація території та незаконне вивезення українського зерна²¹.

На початку 2022 року роботодавці найчастіше шукали фахівців у галузі торгівлі: у січні на вакансії продавців та касирів припадало 9 522 оголошення, ще в 2 885 – шукали менеджерів з продажу та торгових представників. Другими за популярністю були представники транспортної галузі: 8 112 пропозицій для водіїв та таксистів. Також серед найактуальніших на OLX – вакансії охоронців (2 143), кухарів (1 863) та прибиральниць (1 647).

З початком війни попит дещо змінився. Роботодавці найчастіше почали шукати водіїв, пропозицій для продавців поменшало на 40%, а до найактуальніших додалися вакансії різноробів²². Часто роботодавці шукали швачок 1,6 тис. разів - це втричі більше, ніж у січні.

Станом на червень 2022р. попит на працівників сфери торгівлі знову зайняв лідируючі позиції. Сферами, які найбільше потребували працівників загалом по Україні, також були сільське

²¹Нове обличчя українського підприємництва. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937>

²²Які професії в Україні є найбільш високооплачуваними під час війни. Режим доступу: <https://akzent.zp.ua/yaki-profesii-v-ukrayini-ye-najbilsh-visokooplachuvanimi-pid-chas-vijni/>

господарство, перевезення та логістика, фармацевтика, харчова промисловість, будівництво. Найменш затребуваними все ще були професії в галузі туризму та готельно-ресторанного бізнесу. Також, складніше було знайти роботу юристам, страхувальникам, працівникам сфери обслуговування, охоронцям, освітянам і науковцям. У липні - серпні топ-5 популярних спеціалістів потрапили: продавець-консультант; кухар; водій; менеджер з продажу; бухгалтер.

З кінця літа українці масово почали повертатися до своїх домівок, що відобразилось на функціонуванні ринку праці. У вересні до топ 10 професійних сфер за кількістю вакансій потрапили: сфера обслуговування, робочі спеціальності та виробництво, продаж, роздрібна торгівля, готельно-ресторанний бізнес тощо.

Варто відмітити, що для деяких спеціалістів пропозицій стало навіть більше, ніж було на початку року до війни. Найпомітніше зростання – для операторів кол-центрів – в 7 разів більше, автослюсарів (+84%) та будівельників (+18%).

ІТ-галузь є однією з тих, які найменше постраждали від війни, а працівники швидко змогли адаптуватися до нових реалій. Проте, не зважаючи на високу частку вакансій ІТ-сфери у загальній структурі у відсотках, їх чисельність у натуральному значенні знизилася внаслідок кризи. Найбільше падіння кількості вакансій в ІТ-сфері на сайті ggs.ua відбулося в квітні (у 6,6 разів менше, аніж у січні 2022), з травня прослідковується позитивна динаміка хоч і досить повільними темпами²³.

Вже зараз очевидно, що найменше постраждали від війни спеціалісти, які можуть працювати віддалено, а замовлення у них по всьому світу. Такий формат дозволяє взяти ноутбук і спокійно переїхати в інше місце для життя. Якщо в умовах Covid це більше стосувалося ІТ - сектору та окремих фрілансерів, то після початку війни перехід від стаціонарного робочого місця до формату фрілансу стає все більш популярним способом заробітку.

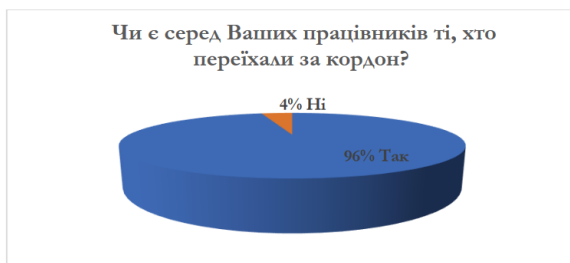
Джерело: Національне агентство кваліфікацій

²³ Ринок праці у сфері ІТ нижче довоєнного рівня у 4,8 разів. Режим доступу: <https://delo.ua/uk/society/rinok-praci-u-sferi-it-nizce-dovojenogo-rivnya-u-48-raziv-400728/>

Архітектори, дизайнери, консультанти, комунікаційники, перекладачі, інженери, технологи, науковці, викладачі, фінансисти, економісти, юристи, агрономи — ті професії, які все більше переходять на дистанційний формат. Цьому сприяють як глобальні рухи, так і локальний український контекст. Все більшого поширення набуває також гібридний формат роботи, суть якого полягає в тому, що ви працюєте і вдома, і в офісі.

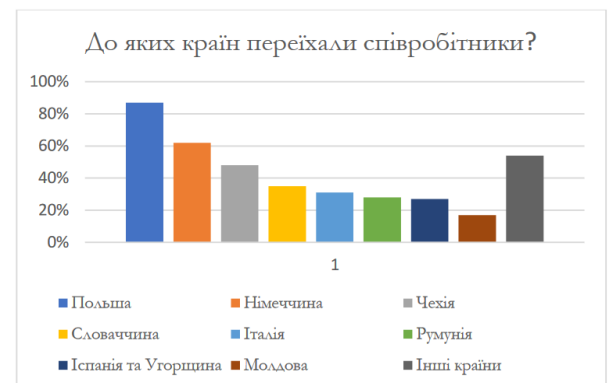
У березні 2022 року показник вакансій для дистанційної роботи знаходився на рівні 10%. Війна спричинила трикратне зростання: 31 відгук на одну вакансію у 2 кварталі 2021 року і 104 відгуки у 2 кварталі 2022 року. Кількість відгуків на дистанційну роботу зросла в рази.

У березні-квітні 2022р. згідно результатів опитування бізнесу, 96% компаній заявили, що в них є працівники, які переїхали за кордон.

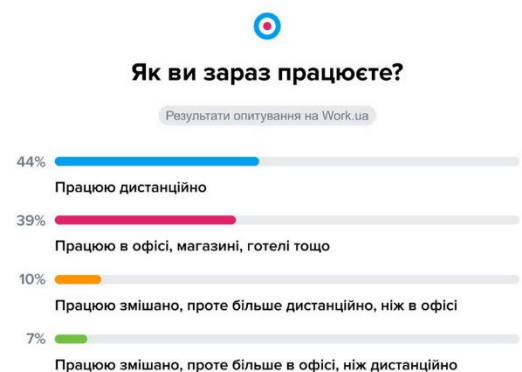
23% компаній зазначили, що кількість таких працівників варіюється

від 11% до 15%. У 17% компаній, кількість працівників, які переїхали за кордон варіюється від 16% до 20%. Ще 17% компаній зазначили, що кількість працівників, які переїхали за кордон є 21%-30%. Найпопулярнішими країнами для релокації є Польща (87%), Німеччина (62%), Чехія (48%), Словаччина (35%), Італія (31%), Румунія (28%), Іспанія та Угорщина (27%), Молдова (17%)²⁴.

Джерело: ЄБА

За результатами опитування проведеного на сайті work.ua в серпні 2022 року 54% працівників працювали в дистанційному або гібридному форматі

Джерело: work.ua

²⁴ Дослідження ринку праці України, період лютий-квітень 2022. Режим доступу: [https://eba.com.ua/wp-](https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/Doslidzhennya_analiz-rynku-pratsi.pdf)

[content/uploads/2022/05/Doslidzhennya_analiz-rynku-pratsi.pdf](https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/Doslidzhennya_analiz-rynku-pratsi.pdf)

На початку осені показник вакансій дистанційної роботи знизився - лише 7% актуальних вакансій передбачають роботу на відстані. Незважаючи на зниження показника на початку осені тенденції зростання такого формату роботу все ще є високими.

Лідером у рейтингу активності є столиця: на Київ припадає 60% усіх актуальних вакансій віддаленої роботи. Другу позицію з великим відривом посіла Львівська область (11%). Трійку лідерів замикає Дніпропетровська область, ринок праці якої знаходиться на перших позиціях у багатьох рейтингах, попри близькість до активних бойових дій, – 6%²⁵.

Війна, яку розпочала росія проти України, рано чи пізно закінчиться. І країна почне посилені роботи з відновлення. На неї чекає масштабне будівництво, відновлення зруйнованої окупантами інфраструктури, відновлення бізнесу, освіти тощо. Це також вплине на зміну показників найбільш затребуваних професій. За прогнозами експертів, до

переліку професій, які будуть незабаром найбільш затребувані, входять: професійні військові, медики, психологи, будівельники, логісти, енергетики, інженери, науковці.

Окремо варто згадати про внутрішній туризм. Багато іноземців захочуть після закінчення війни відвідати Україну та побачити на власні очі її людей, які так завзято захищали свою батьківщину та її незалежність, побачити, як країна відновлюється та розквітає.

Важливим аспектом в прогнозуванні трансформації ринку праці України в майбутньому є забезпечення підприємств кваліфікованою робочою силою. Зміна попиту на ринку праці (переліку найбільш затребуваних професій) змусить пошукачів підлаштовуватись під нові реалії. У цьому аспекті ключовими є організація належного рівня професійної підготовки й перепідготовки фахівців, а також ефективна діяльність служб зайнятості.

²⁵ Дистанційна робота в Україні: експерти помітили невтішну тенденцію. Режим доступу: <https://glavcom.ua/country/society/>

ne-akutalno-v-ukrajini-zmenshilasja-kilkist-propozitsij-shchodo-viddalenoji-roboti-874887.html

ЗАРОБІТНА ПЛАТА В СЕКТОРІ МСБ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах воєнного стану, авіаційних бомбардувань та активних бойових дій у багатьох регіонах України підприємства сектору МСП опинились у досить скрутному становищі. У кожного свої обставини, але усіх об'єднують спільні риси: зупинилась робота компанії або працівники не мають змоги вийти на роботу, працівники вимушено залишили місце свого постійного проживання та населений пункт, де розташоване підприємство, працівники мобілізовані до ЗСУ чи вступили до лав територіальної оборони. З урахуванням цього, перед бізнесом постало питання як зберегти робочі місця та забезпечити виплату заробітної плати працівникам. У секторі МСБ у більшості випадків виплата заробітної плати напряму залежить від функціонування бізнесу, а у випадку настання непередбачуваних обставин весь тягар фінансування покладається на резерви фінансової стійкості компаній.

Переважає більшість МСБ, а саме 71%, нікуди не перевозили свій офіс або виробництво, тільки 11% провели релокацію на захід України, а 4% - за кордон.

Також лише деякі підприємства повідомляли про релокацію в центральні регіони України. Сама релокацію передбачає досить складні процедури пов'язані зі збереження активності підприємства та робочих місць. Переміщення бізнесів мало скоріше ознаки вимушеності, в крайньому випадку – планованої евакуації до більш безпечних регіонів. Цим відзначається 29% підприємств, що мають при цьому значні збитки. Відповідно, в перші місяці війни бізнес найчастіше вдавався до наступних кроків: зупинка бізнесу, обмеження географії, закриття частини офісів/торгових точок, переведення діяльності в онлайн формат.

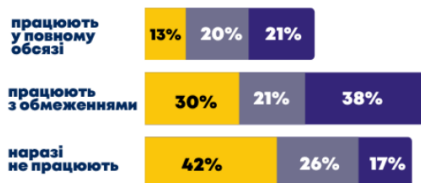
Найвищий показник зупинки діяльності підприємств в секторі спостерігався в березні, але надалі прослідковується поступове відновлення діяльності. Так у березні не працювало 42%, а у квітні – 26%, в травні показник знизився до 17% МСБ²⁶. Одночасно підвищувався показник працюючих компаній. В травні 21% МСБ повідомили, що вже працюють у повному обсязі, а 38% – частково або з обмеженнями.

²⁶ Все більше МСБ повертається до роботи на тлі скорочення фінансових резервів. Режим доступу: <https://eba.com.ua/vse-bilshe-msb-povertayetsya-do-roboty-na-tli-skorochennya->

finansovyyh-rezerviv/?fbclid=IwAR06SRywww6nkecb4DgSz_M4cKndWSWV1Q-9Mz0Mod6kSEc6JduR14ESY1M

■ БЕРЕЗЕНЬ ■ КВІТЕНЬ ■ ТРАВЕНЬ

 РОБОТА КОМПАНІЙ

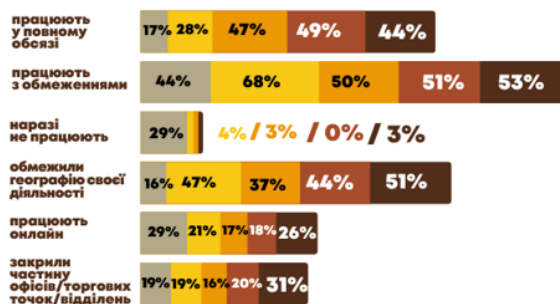

Джерело: ЄБА

В липні в повному обсязі працювали вже 49 %, а не працюючих не було взагалі. Станом на жовтень 44% працюють в повному обсязі, 53% працюють з обмеженнями і 3% не працюють. Ймовірно, що зупинка діяльності була спричинена інтенсивними обстрілами, які росія здійснила по території всієї країни в цьому місяці.

■ БЕРЕЗЕНЬ ■ КВІТЕНЬ ■ ТРАВЕНЬ ■ ЛИПЕНЬ ■ ЖОВТЕНЬ

 РОБОТА КОМПАНІЙ

Джерело: ЄБА

Можливість здійснення підприємницької діяльності напряду відобразилась на здатності МСБ забезпечувати персонал – ситуація з виплатою заробітних плат співробітникам мала тенденцію до погіршення в перші три місяці війни. Так, в травні заробітну плату в повному обсязі

виплачували лише 23% компаній. Іншим 32% довелося скоротити розмір заробітних плат, 21% не мали змогу робити виплати, а 12% змушені були звільняти співробітників. З липня відсоток компаній, які виплачують заробітну плату в повному обсязі, поступово починає збільшуватись

■ БЕРЕЗЕНЬ ■ КВІТЕНЬ ■ ТРАВЕНЬ ■ ЛИПЕНЬ ■ ЖОВТЕНЬ

 ЗАРОБІТНІ ПЛАТИ

Джерело: ЄБА

Найбільш гостро питання наявності коштів для виплат заробітних плат працівникам у травні постало перед малим та мікробізнесом. Саме кошти на зарплату стали потребою номер один для 25% малого та мікробізнесу.

З червня в Україні можна побачити незначну позитивну динаміку виплати заробітних плат працівникам. Однак, незважаючи на те, що 34% виплачували заробітну плату в повному обсязі, значно зріс і відсоток бізнесу, який був змушений звільнити персонал – з 8% у березні до 18% у червні. В жовтні 70% МСП виплачували заробітну плату в повному обсязі, 15% - скоротили розмір, а 15% - відправили персонал у неоплачувану відпустку або звільнили.

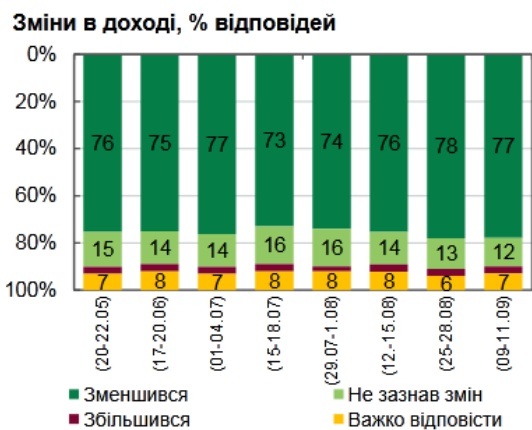

Рівень заробітних плат – це індикатор стану економіки країни. Бізнес оптимізує витрати, найчастіше це виражається у зниженні заробітних плат та бонусів. Зниження зарплат почалося з кінця березня 2022 року і до кінця квітня середня зарплата в Україні вже зменшилася на 10% порівняно з довоєнним періодом. Обвал зарплат прискорився у травні. У червні падіння сповільнилося, але й зараз далеко не у всіх сферах ситуація стабілізувалася.

Адже ринок праці продовжує відображати ризики, з якими стикаються ті чи інші напрямки бізнесу.

Підвищення відсоткового показника бізнесу, який виплачує заробітну плату в повному обсязі не відображає реальної картини з рівнем заробітної плати і купівельної спроможності працівників. У деяких працівників зниження зарплати відбулося за рахунок зменшення навантаження, переведення на пів ставки чи інших маніпуляцій. При цьому насправді такі співробітники можуть виконувати такий самий або навіть більший обсяг роботи, ніж до війни. Окрім номінального падіння, доходи українців з'їдає знецінення. За оцінками НБУ, інфляція у 2022 році перевищить 30%, і якщо гривнева зарплата залишилася на довоєнному рівні, її купівельна спроможність знизиться майже на третину. Якщо ж додати чинник девальвації гривні, то прибутки українців «просіли» ще більше.

Пожвавлення економіки з початку літа підтримало активізацію попиту на робочу силу, у результаті кількість претендентів на одну вакансію дещо знизилася. Проте 3/4 опитаних українців і надалі декларують зменшення доходів порівняно з довоєнним. У середньому під час війни зарплати в Україні знизилися на 30-40%.

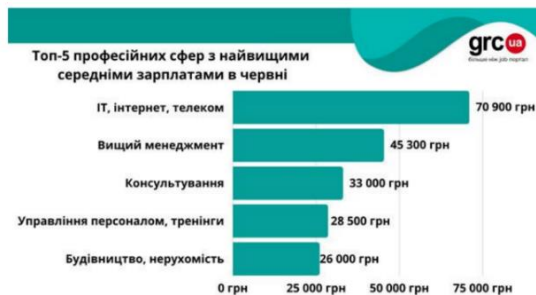

Джерело: [Gradus](#).

За весь період війни найбільше постраждали такі галузі: туризм, HoReCa, ритейл. У сфері HoReCa, не зважаючи на літній сезон, який зазвичай був дуже активним у цій сфері, у готелях, ресторанах та у туристичних комплексах у липні все ще було вкрай мало вакансій, а середня зарплата складала 16,7 тис. грн. Найзатребуваніші працівники галузі ритейл і менеджери з продажу отримують одні з найменших зарплат і сьогодні - 17 тис. грн. Студенти та фахівці без досвіду роботи, як і раніше, продовжують отримувати найнижчі зарплати — переважно 10,7 тис. грн.

Найвищі зарплати протягом всього 2022 року пропонують IT-працівникам, керівникам та представникам галузі консалтингу.

У червні ринок нерухомості у великих містах почав оживати. З'явилися пропозиції роботи з високими зарплатами у таких сферах, як будівництво й нерухомість, управління персоналом, видобуток сировини.

Джерело: сайт з пошуку роботи [grc.ua](#)

П'ятірка професійних сфер-лідерів за розміром середньої заробітної плати у вересні виглядає наступним чином: традиційні лідери – IT-сфера та вищий менеджмент утрималися на верхівці рейтингу. А от на третьому місці за розміром середньої заробітної плати на початку осені опинилася сфера закупівель, витіснивши консалтинг на четверту сходинку. На п'ятій позиції галузь мас-медіа та мистецтва.

Джерело: сайт з пошуку роботи [grc.ua](#)

У регіональному розрізі лідерство за середньою заробітною платою утримує Київ. Варто зазначити, що столична середня зарплата не набагато вища від зарплат у інших містах лідерах за рівнем середніх окладів. Львівську область обрали для переїзду більшість компаній, які скористалися державною програмою з релокації підприємств. Від початку війни

цей регіон став одним з центрів ринку праці. Тут відкрито багато вакансій компаній різних галузей. Високі зарплати пропонують у червні не лише ІТ-спеціалістам, а й керуючим магазинами, операційним та фінансовим директорам, керівникам відділів компаній різних сфер. Саме тому Львів та область займали другу позицію в рейтингу регіонів з найвищим показником заробітних плат у червні.

До п'ятірки регіонів з найвищими зарплатами у червні також потрапили Миколаївська, Дніпропетровська та Одеська область.

Джерело: сайт з пошуку роботи grc.ua

У вересні традиційно перше місце в топі найвищих зарплат займає столиця. На другому місці опинилася Одеська область. В той же час, Львівська область не потрапила до топ 5 регіонів з найвищими заробітними платами. Це підтверджує той факт, що поступову бізнес починає проводити зворотну «релокацію», повертаючись до своїх регіонів.

Приємні тенденції демонструє Харківська область. У серпні тут відбулося найбільше падіння ринку праці та

зниження середньої заробітної плати замісяць і по області пропонували найнижчі в Україні зарплати, які, порівнюючи з липнем, знизилися на -41%. Однак вже в вересні в області почали відкриватися вакансії з окладами на 121% вищими. Відтак Харківська область увійшла до топ 5 регіонів. П'ятірку лідерів закриває Дніпро та Запоріжжя.

Джерело: сайт з пошуку роботи grc.ua

Найнижчі зарплати у червні пропонували у Рівненській, Кіровоградській, Харківській, Полтавській та Івано-Франківській областях.

Найменші зарплати у вересні пропонували роботодавці Миколаївської, Кіровоградської, Житомирської, Черкаської та Вінницької областей.

Джерело: сайт з пошуку роботи grc.ua

Також в аналізі показників зарплатних плат в період війни регіони розрізняються за динамікою.

Протягом трьох місяців літа підвищення середньої зарплатної плати, яку пропонували роботодавці у відкритих вакансіях у Одеській області було найвище – 25 800 грн (+14,7%). Найбільша позитивна динаміка середніх зарплатних плат протягом літніх місяців також спостерігалася у Житомирській, Полтавській, Чернігівській та Волинській областях. Щоправда, рівень окладів, які в середньому пропонують тут роботодавці, не надто високий:

- Житомирська область – 15 900 грн (+34,7%)
- Полтавська область – 15 600 грн (+33,3%)
- Чернігівська область – 15 700 грн (+29,8%)
- Волинська область – 14 000 грн (+14,8%).

Серед регіонів, в яких відбулося найвище зниження середніх зарплатних

плат протягом літа, вже зазначений Харків. Складна ситуація спостерігалася в Чернівецькій області – 12 500 грн (-26,9%) та Тернопільській – 11 100 (-22,4%).

В інших регіонах, що показали від'ємну динаміку середніх зарплатних плат, відбулося не таке відчутне зниження:

- Запорізька область – 15 800 грн (-7,6%)
- Сумська область – 11 700 грн (-6,4%)
- Київ – 28 700 грн (-2,7%)
- Закарпатська область – 16 200 грн (-2,4%)
- Вінницька область – 13 300 грн (-2,2%)²⁷.

При аналізі рівня зарплат на ринку праці України необхідно враховувати, що у багатьох сферах звичним явищем є неповний робочий день або неповна зайнятість. З іншого боку, деякі зарплати виплачуються «у конвертах», адже не всі роботодавці можуть сплачувати 40% податків.

«Неприємним дзвіночком» ринку праці сьогодні є те, що все більше роботодавців переходять від виплати гарантованої зарплати на відрядну оплату, відсоток від виробітку. По-перше, це – менші суми, з огляду на нижчий попит та кількість клієнтів. Також це ризик втрати будь-яких зарплатків у період, коли

²⁷ Де платять більше: як змінилась зарплата під час воєнного стану. Режим доступу: <https://agravery.com/uk/posts/show/deplatat-bilse-ak-zminilas-zarplata-pid-cas-voennogo-stanu>

працівник перебуває у відпустці або на лікарняному.

Одночасно варто відмітити, що зменшуючи кількісні показники рівня заробітної плати, деякі роботодавці продовжують заохочувати кандидатів і пропонують у вакансіях додаткові умови, які можуть привернути увагу до оголошення про роботу і мають підвищити лояльність співробітників до компанії. Перелік загальних опцій стандартний для багатьох сфер. Найчастіше пропонують додаткове навчання (57%), перспективу кар'єрного зростання (43%), дружний колектив (42%).

Відзначається, що найбільш щедрі на такі додаткові опції роботодавці ІТ-сфери: не вказані додаткові заохочення тільки у 17% актуальних вакансій цієї галузі. Саме в цій сфері найбільше вакансій з додатковими пільгами. «Плюшки», які мають заохотити кандидатів розглянути вакансію, вказані в 83% всіх вакансій у сфері. При цьому ІТ-сферу вигідно виділяє велика частка пропозицій роботи з можливістю отримати корпоративну психологічну допомогу (34%), наявність дисконтної програми (27%), фінансова допомога в складних життєвих ситуаціях (15%) і програма релокації (6%).

Що стосується сфери продажів, додаткові заохочення, які допомагають

залучити кандидатів в штат, вказані в 46% вакансій сфери. Найчастіше українські компанії готові пропонувати професійне навчання (51% вакансій). Майже в половині (47%) випадків майбутнім співробітникам пропонують перспективи кар'єрного зростання. Бонуси і премії вказані тільки в кожній п'ятій вакансії серед тих, де пропонують додаткові заохочення. Однак цікавим є те, що у вакансіях цієї сфери зустрічаються допомога з житлом (6%), участь у корпоративних та соціальних заходах (13% та 4%), безкоштовне харчування (3%), корпоративний мобільний зв'язок (3%).

Здобувачі без досвіду роботи та студенти зустрічаються з високою конкуренцією на робоче місце, проте третина роботодавців (36%) готова пропонувати додаткові заохочувальні пільги.

Роботодавці, які шукають водіїв, працівників складів і логістів, в пропозиціях роботи також досить часто відзначають додаткові пільги для майбутніх співробітників. Заохочення вказані в 71% актуальних вакансій цієї професійної сфери. Перелік пропонованих пільг не відрізняється від інших сфер. Правда, додаткове навчання вказано тільки в 6% вакансій, а безкоштовне житло пропонують в 13% вакансій²⁸.

²⁸Ринок праці в Україні: кого шукають роботодавці та що пропонують. Режим доступу:

<https://www.unian.ua/economics/other/rinok-praci-v-ukrajini-kogo-shukayut-robotodavci-i-shcho-proponuyut-11961822.html>

ГЕНДЕРНІ ПОКАЗНИКИ РИНКУ ПРАЦІ

Питання гендерної рівності на ринку праці України завжди стояло досить гостро. За даними Держстату, у 2021 р. жінки склали 48% зайнятого населення віком 15-70 років в Україні (7,3 млн з 15,4 млн зайнятих). Якщо оцінити рівень зайнятості жінок і чоловіків за віком, то виявляється, що у кожній віковій групі працював більший відсоток чоловіків (по відношенню до всіх чоловіків у цій віковій групі), ніж жінок. Найвищий рівень зайнятості у жінок віком 40-49 років (75%) та чоловіків віком 30-34 роки (82%). Схожа тенденція спостерігалася і гендерному розподілі серед ФОПів і на керівних посадах в Україні. З близько 1,9 млн фізичних осіб-підприємців, лише 46% зареєстрували жінки. У регіональному розрізі виділялися Хмельницька область, у якій найбільше жінок-ФОПів (51%), та м. Київ і Харківська область, де їх було найменше (по 43%). З близько 1,4 млн юридичних осіб лише у 29% керівні посади займали жінки. Найбільша частка юридичних осіб з керівницями знаходилась в Донецькій (32%) та Херсонській (31,6%) областях, найменша – у м. Києві (27,5%) та Київській області (27,1%)²⁹. Війна значно змінила трудовий ресурс української економіки. За даними ООН, з початку

війни нашу країну залишили майже 7 мільйонів людей, близько 4 мільйонів українців зареєструвались для тимчасового проживання в країнах ЄС. І хоча відтоді частина громадян повернулися додому, експерти однак оцінюють ці тимчасові втрати трудового ресурсу щонайменше у 5 мільйонів людей. Якщо вирахувати дітей і людей похилого віку, то з України виїхали приблизно три мільйони жінок працездатного населення. Ще частина людей залучені у військовій сфері, що теж вплинуло на показники ринку праці.

Переважна більшість біженців (83%) – це жінки, чоловіки становлять лише 17%. Найбільшу групу біженців становлять жінки у віці від 30 до 39 років (37%), 26% – ті, кому від 40 до 49 років, тобто люди активного, працездатного віку. Виїхали за кордон жінки переважно з вищою або незакінченою вищою освітою (76%), 18% – із середньою спеціальною освітою, і лише 6% – із загальною середньою освітою. Найбільш представленими соціальними групами є висококваліфіковані фахівці (26%), підприємці (20%) та кваліфіковані робітники (17%). Більше половини тих, хто виїжджав за кордон у зв'язку з

²⁹ Жінки та чоловіки на ринку праці. Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/operativ/pro_stat/Prosto/m&w/j_ch_na%20runku_praci.pdf

воєнними діями — жителі Сходу та Півдня країни (51,5%), найбільше серед східних областей представлена Харківська — (19%), 45% — жителі центральних областей (у т.ч. 31% — жителі Києва та Київської області), і лише 4% — жителі західних областей³⁰.

Незважаючи на мільйонні показники відтоку жінок з ринку праці в Україні, у загальній кількості зареєстрованих безробітних протягом всього періоду 2022 року більше було жінок. Так станом на 1 вересня 2022 року майже 64% офіційно зареєстрованих безробітних — жінки; на 24 жовтня офіційно зареєстровано 254 тис. безробітних, з яких 65% — жінки. Найбільше безробітних зареєстрували у віці 35-45 роки (29,2% - жінки і 28,2% - чоловіки) та 45-55 років 27,7% - жінки та 29,8% - чоловіки).

Джерело: Держстат

ХРОНІКА ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ НА РИНКУ ПРАЦІ В СЕКТОРІ МСБ

З початку 2022 року в Україні розпочали діяти зміни до Закону «Про рекламу». З січня місяця у разі розміщення дискримінаційної реклами, тобто вакансії, наприклад із зазначенням статі або віку потенційного працівника, роботодавець може отримати штраф від Держпраці у розмірі 65 000 грн.

Внаслідок цього головні показники ринку праці України відображаються лише в офіційній статистиці Державної служби зайнятості. Однак і ці дані дають можливість проаналізувати гендерні аспекти ринку праці в умовах війни:

- як в довоєнний період так і наразі рівень безробіття жінок є вищим як загалом по Україні так і майже у всіх регіонах. Однак, станом на початок лютого дві області мали інші показники. Так у Луганській області у загальній кількості зареєстрованих безробітних за статтю, чоловіки становили — 4,1 тис. осіб (або 55,9%), жінки — 3,2 тис. осіб (або 44,1%)³¹. Схожа ситуація прослідковувалась і в Тернопільській області: у загальній кількості зареєстрованих безробітних за статтю, чоловіки становили — 6,8 тис. осіб (або 51%), жінки — 6,6 тис. осіб (або 49%)³².

³⁰ Українські біженці: настрої та оцінки (березень 2022р.). Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukrainski-bizhentsi-nastroi-ta-otsinky>

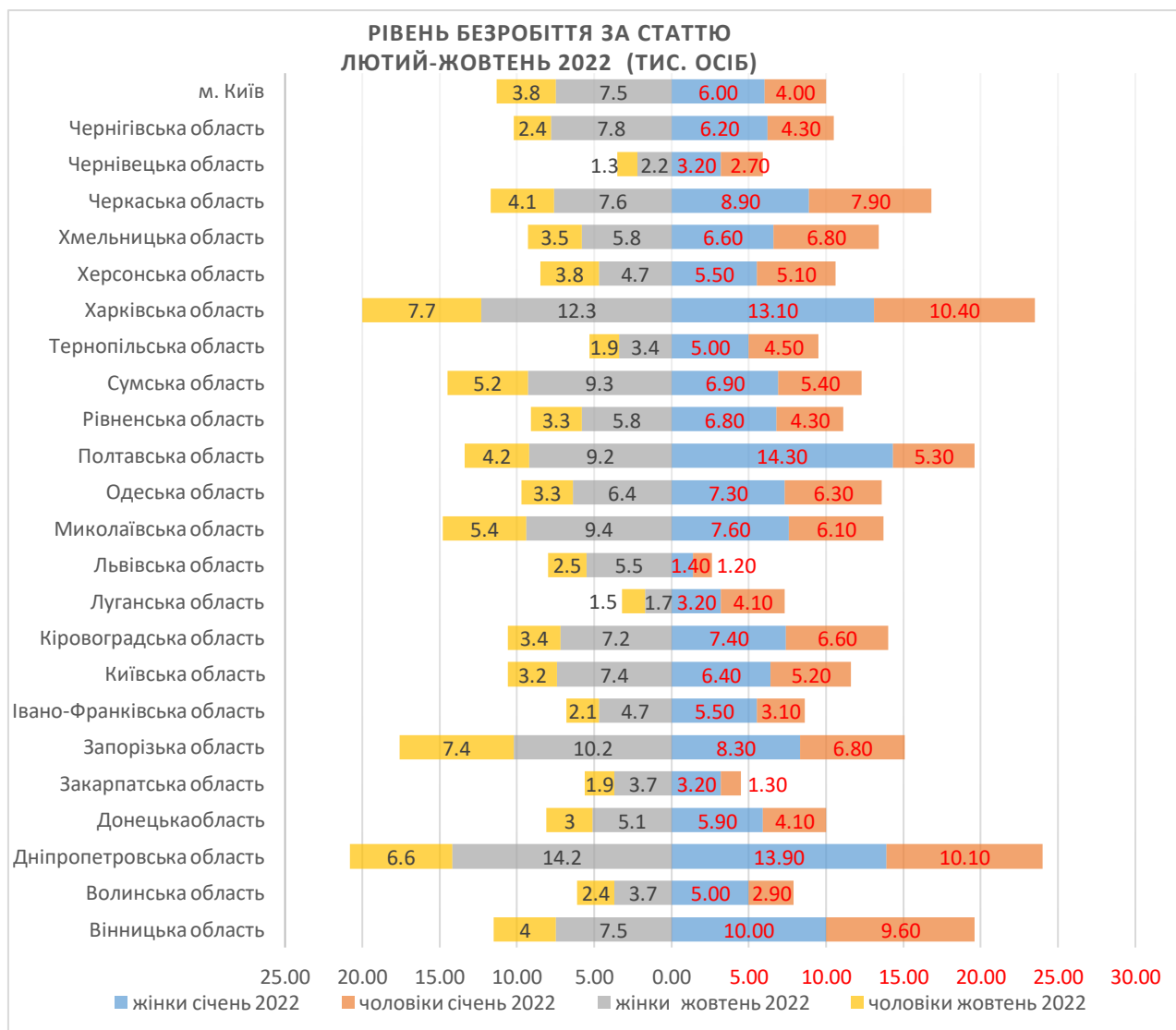
³¹ Ситуація на ринку праці та діяльність Луганської обласної служби зайнятості у січні 2022. Режим доступу: https://lug.dcz.gov.ua/sites/lug/files/infofiles/12_sytuaci_na_rp_ta_dilnist_losz_za_sichen_2022_roku.pdf

³² Попит та пропозиція на зареєстрованому ринку праці Хмельницької області у січні 2022 року. Режим доступу: https://khm.dcz.gov.ua/sites/khm/files/infofiles/popyt_i_propozyci_ya_na_rynku_praci_hmelnyckoyi_oblasti_01.2022.pdf

Станом на вересень-жовтень у всіх регіонах України серед жінок рівень безробіття вищий ніж серед чоловіків;

- спостерігається тенденція до зменшення кількісного показника зареєстрованих безробітних серед чоловіків, що відображає загальні ознаки ринку праці України в умовах війни. Адже значна кількість чоловіків у складі ТРО та ЗСУ пішли захищати країну. Іншим чинником виступає той факт, що багато безробітних чоловіків не стають на облік у службі зайнятості через побоювання отримати там повістки у військкомат.

Незважаючи на це та враховуючи той факт, що західні області України найчастіше обиралися українцями для переселення та релокації бізнесу: у Закарпатській області у лютому на обліку Державної служби зайнятості перебувало 1,3 тис. осіб, а у жовтні показник виріс до 1,9 тис. осіб; у Львівській області у лютому на обліку Державної служби зайнятості перебувало 1,2 тис. осіб, а у жовтні показник виріс до 2,5 тис. осіб. До цього переліку у жовтні додалась і Запорізька область: 6,8 тис. чоловіків у лютому та 7,4 тис осіб у жовтні.

Війна руйнує більшість гендерних стереотипів та доводить, що всі вони штучно створені та нав'язані суспільству. Жінки роблять те саме, що й чоловіки – рятують свою країну та наближують перемогу. Вони воюють, волонтерять, захищають дітей, утримують родини. До війни жінки зазвичай були зайняті в сфері краси та послуг, освіти, медицині, соціальній сфері. До топ-5 найпопулярніших професій для жінок входять: продавець, бухгалтер, офіціантка, учителька, офіс-менеджер. Однак більшість з них завмерли або значною мірою сповільнились під час війни. Великий пласт цієї зайнятості відпав в умовах жорсткої економії, в якій живе країна. На ринку праці переважно шукають мулярів, вантажників, водіїв, різноробів на будівництво та виробництво, сантехніків, зварювальників, робітників комунальної служби та прибиральників тощо. Актуальні пропозиції роботи здебільшого адресовані чоловікам. Для жінок

пропонується значно менше вакансій. Війна переформатовує ринок праці. У період, коли більшість чоловіків мобілізовані, служать у територіальній обороні чи воюють на передовій, у багатьох сферах потрібні робочі руки. Компанії підлаштовують виробничі процеси під жінок.

Одна з сфер, де із задоволенням би запропонували робоче місце жінкам – це IT-технології. Наразі частка жінок у цій сфері за різними підрахунками – від 25-27%. Великий попит на працівниць зараз у виробництві та логістиці. Попит на водіїв зростає, і пропонують їм зарплату на 30-40% більше, ніж було в довоєнні часи.

Нині топ п'ятірка галузей, де зараз найбільше потрібні працівники: агробізнес, переробна промисловість, торгівля, охорона здоров'я та логістика.

Тобто, жінкам потрібно або перекваліфікуватися, або жити на зовсім невелику соціальну допомогу.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Підтримка роботи українського бізнесу стала важливим завданням для забезпечення економічної спроможності країни протистояти викликам війни. З економічної точки зору військова агресія – це серйозний зовнішній шок, який впливає на економічну активність. Враховуючи тимчасовий характер шоку, основною метою розробників економічної політики мала бути допомога суб'єктам господарювання пережити шок і якнайкраще зберегти свій потенціал і робочі місця.

З перших днів війни України розпочала реалізовувати програми підтримки МСП. Уряд майже відразу розпочав приймати рішення, спрямовані на спрощення умов ведення бізнесу та зменшення податкового навантаження.

У березні Верховна Рада ухвалила закон про податкові стимули, який, зокрема, дозволяє компаніям та фізособам-підприємцям сплачувати єдиний податок 2%. Станом на кінець серпня кількість платників єдиного податку 2% становила 252,9 тис. осіб, із них 48,1 тисяча – юридичні особи³³.

З 1 квітня 2022 року і до завершення дії воєнного стану підприємці першої та

другої груп можуть не сплачувати єдиний податок і не заповнювати декларацію платника єдиного податку. Крім того, їм дозволено не сплачувати ЄСВ за себе і за мобілізованих до Збройних сил України працівників.

Підприємці мали можливість отримати 6 500 грн в межах програми «Підтримка в областях, де велися найактивніші бойові дії. Ці кошти можна було спрямувати на оплату будь-яких витрат без обмеження видів бізнесу. Фінансову допомогу також змогли отримати найменші працівники, за яких сплачується ЄСВ та ФОП усіх груп³⁴. Крім того, в перші місяці війни запроваджено виплати роботодавцям, які брали на роботу переселенців із постраждалих регіонів. Виплата становила 6500 грн на місяць за кожного працевлаштованого (не більш ніж за 2 місяці). З березня по липень 2022 в рамках програми «Підтримка виплачено майже 31 млрд грн. Майже 5 млн громадян отримали підтримку³⁵.

Інструменти підтримки бізнесу – це фінансові і нефінансові можливості, якими можуть скористатися підприємці. В Україні на порталі Дія.Бізнес запущена

³³ У Раді розповіли, скільки підприємців перейшли на податкову ставку 2%. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/29/690921/>

³⁴ Державна підтримка бізнесу під час війни: що треба знати. Режим доступу: <https://eba.com.ua/derzhavna-pidtrymka-biznesu-pid-chas-vijny-shho-treba-znaty/>

³⁵ Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/promova-premier-ministra-ukrainy-denyasa-shmyhalia-na-zasidanni-uriadu-7-7-22>

сторінка «Підтримка бізнесу в умовах війни» на якій зібрані державні й донорські програми та приватні ініціативи підтримки підприємців. На сторінці також можна дізнатися як отримати кредит на час воєнного стану за програмою «5-7-9%» чи проконсультуватися щодо перезапуску власної справи.

За період дії воєнного стану в Україні у межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» укладено 14 166 кредитні договори на загальну суму 56,79 млрд грн (у тому числі банками державного сектору – 11 160 кредитних договорів на суму 31,72 млрд грн), з яких:

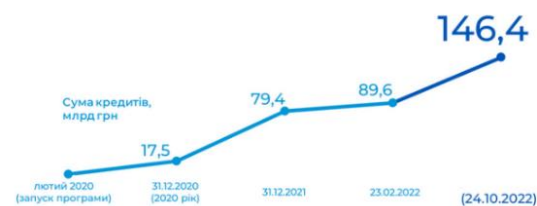
- 0,77 млрд грн – на інвестиційні цілі;
- 5,15 млрд грн – як антикризові кредити;
- 4,45 млрд грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів;
- 22,21 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників;
- 24,21 млрд грн – на антивоєнні цілі.

Найчастіше кредитуються за програмою підприємства, що працюють в сфері сільського господарства, торгівлі та виробництва, промислової переробки.

Серед регіонів лідерами за сумами укладених кредитних договорів є Львівська, Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Вінницька області та м. Київ³⁶.

Усього з моменту старту програми (лютий 2020р.) суб'єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 48 988 кредитів на загальну суму 146,41 млрд грн, з яких 31 636 – від банків державного сектору економіки на загальну суму 58,37 млрд гривень. Варто зазначити, що в жовтні Уряд розширив програму «5-7-9» на підприємства, зруйновані під час війни.

Доступні кредити 5-7-9% – державна підтримка мікро, малого та середнього підприємництва (ММСП)

Джерело: Мінфін України ³⁷

Урядовий проект «єРобота» передбачає надання українцям грантів

³⁶ Офіційний сайт Міністерства економіки України. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=37b20c7c-bec7-49eb-98f0-96518fdd0895&title=ZaMinuliiTizhdenBiznesOtrimavDostupnikhKreditivNa2-3-MlrdGrn>

³⁷ Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 14 166 пільгових кредитів на 56,79 млрд грн. Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennoho_stanu_v_mezhakh_derzhavnoi_programi_dostupni_krediti_5-7-9_vidano_14_166_pilgovikh_kreditiv_na_5679_mlrld_grn-3680

для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць. Проект включає 6 грантових програм. Найбільш популярною серед всіх грантових програм у рамках проекту є програма «Власна справа» Вона

передбачає надання мікрогрантів до 250 тис. грн для малого бізнесу та мікробізнесу з умовою створення одного або двох робочих місць у залежності від розміру гранту. Програма розпочалась 1 липня, і вже визначено переможців шести хвиль, кожна з яких триває два тижні³⁸.

Джерело: Міністерство економіки України

Найбільша кількість переможців у шостій хвилі за програмою «Власна справа» зареєстровані:

- у Рівненській області (29 осіб),
- Києві (25 осіб),

- на Львівщині (23 особи).

Що стосується галузей, де працюють переможці, то це:

- оптова та роздрібна торгівля (72 особи),

³⁸ Урядовий портал. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-ramkakh-shostoi-khvyli-programy-ierobota-vydadut-hrantiv-maizhe-na-50-mln-hrn>

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

- переробна промисловість (42 особи),
- тимчасове розміщення (30 осіб)³⁹.

Програма евакуації підприємств із зони бойових дій. Підприємствам створені умови для повного або часткового перевезення виробничих потужностей, роботи на новому місці та можливості працевлаштування людей. Державна програма релокації бізнесу – перенесення виробничих потужностей підприємств із зон бойових дій у більш безпечні місця (переважно західні області України). За даними Мінекономіки на 5 квітня, 178 підприємств завершили релокацію потужностей, з них 67 вже відновили роботу на нових місцях, а всього подано понад 1400 заявок.

На кінець жовтня за програмою релокації в більш безпечні регіони переміщено 761 підприємство, 80% з них вже відновили роботу на новому місці. Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку складають:

- підприємства у сфері оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,24 % від загальної кількості релокованих підприємств);

- переробної промисловості (31,71 %);
- інформації та телекомунікацій (6,34 %);

ХРОНІКА ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ НА РИНКУ ПРАЦІ В СЕКТОРІ МСБ

- професійної, наукової та технічної діяльності (5,85%);
- будівництва (4,15%).

Найбільше підприємств релокувалося до Львівської (30% релокованих підприємств), Закарпатської (17%), Чернівецької (11%), Івано-Франківської (8%), Хмельницької (7%) та Тернопільської (7%) областей⁴⁰.

В жовтні Верховна Рада України зареєструвала законопроект, яким пропонується запровадити підприємницьку діяльність домогосподарств без реєстрації фізичної особи-підприємця (ФОП). Законопроектом №8143, згідно з пояснювальною запискою, визначає види підприємницької (економічної) діяльності, які дозволено провадити без реєстрації ФОП та пропонує здійснювати підприємницьку (економічну) діяльність домогосподарствам без реєстрації ФОП за умови дотримання таких вимог як: подання річної податкової декларації домогосподарства; ведення такої підприємницької (економічної) діяльності лише членами домогосподарства; річний дохід від економічної діяльності домогосподарства не перевищує 8 млн грн. Також законопроект визначає принципи формування доходної та витратної частини домогосподарств. До витратної

³⁹ Урядовий портал. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-ramkakh-shostoi-khvyli-prohramy-ierobota-vydadut-hrantiv-maizhe-na-50-mln-hrn>

⁴⁰ Програма релокації: 761 підприємство переміщено в більш безпечні регіони. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk->

UA&id=d152dcfe-7bde-49df-a69a-8d7f9586fc13&title=ProgramaRelokatsii

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

частини належать не лише витрати на ведення підприємницької (економічної) діяльності, а й витрати на утримання кожного члена домогосподарства у розмірі 60% від середньомісячної зарплати за попередній рік⁴¹.

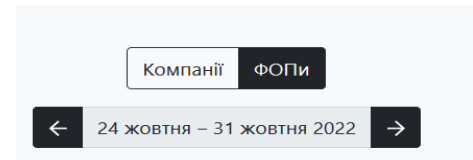
Відновлення реєстрації бізнесу. Український бізнес швидше адаптується до війни, ніж адаптувався до пандемії COVID-19. Кількість нових бізнесів, які зареєструвалися за останні кілька місяців, — на 30% більша, ніж на початку пандемії. Економіка по всій країні не тільки продовжує працювати, але і з'являються нові підприємства, ФОПи. Бізнес повертається до роботи на тих територіях, де це можливо, створюючи нові робочі місця.

Від початку повномасштабної війни в Україні зареєстровано понад 150 тисяч нових фізичних осіб-підприємців. У вересні було зареєстровано 18,9 тис. ФОПів та 2,9 тис. компаній⁴².

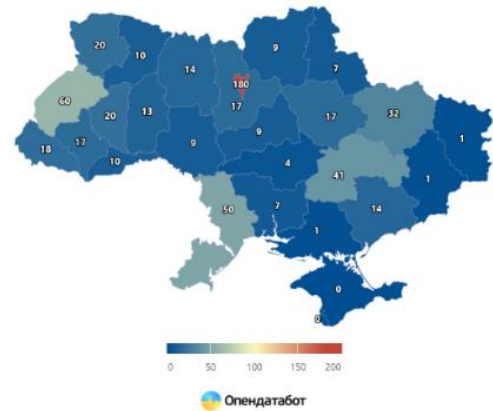
Станом на кінець жовтня м. Київ лідирує по кількості реєстрації як нових ФОПів так і юридичних осіб. Лише за тиждень тут зареєстровано 180 нових юридичних осіб та 593 нових ФОПів. До 5 лідерів по кількості нових реєстрацій юридичних осіб потрапили також: Львівська область – 60, Одеська – 50,

ХРОНІКА ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ НА РИНКУ ПРАЦІ В СЕКТОРІ МСБ

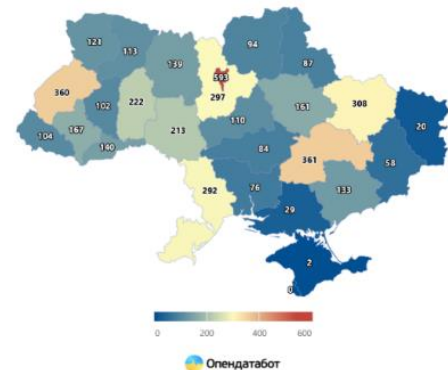
Дніпропетровська область – 41 та Харківська – 32. Схожа картина в 5 лідерів по кількості реєстрацій нових ФОП: Дніпропетровська – 361, Львівська – 360, Харківська – 308, Одеська – 292⁴³

Динаміка реєстрації за регіонами

Динаміка реєстрації за регіонами

⁴¹ Проект Закону про свободу підприємницької (економічної) діяльності домогосподарств. Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40672>

⁴² Опендатабот. Режим доступу: <https://opendatabot.ua/war>

⁴³ Опендатабот. Режим доступу: <https://opendatabot.ua/open/registration-dynamic>

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Війна перевернула з ніг на голову життя українців та українського бізнесу. І люди, і бізнес спочатку були шоковані цими жахливими подіями, але згодом почали оговтуватися та пристосовуватися до нових умов. Попит на роботу — величезний. Середня кількість відгуків на вакансію зросла у декілька разів. Серед проблем, з якими зіткнулися при пошуку роботи українські спеціалісти, найчастіше зазначаються зменшення кількості вакансій у потрібній професії, а також неможливість знайти роботу з гідним розміром оплати через те, що зарплати у професії та загалом на ринку праці відчутно знизилися. Крім того, роботодавці стали більш вимогливими до кандидатів. Ринок праці перетворився на «ринку роботодавця».

Стабілізація ринку праці у післявоєнний період є вкрай важливим завданням, зважаючи на появу різних груп населення, які постраждали від збройного конфлікту, у т.ч. внутрішніх та зовнішніх мігрантів, серед яких більшість жінки та люди з обмеженими можливостями. Специфічні потреби цих груп мають бути враховані при плануванні та впровадженні стійких процесів реінтеграції, включаючи працевлаштування. Важливою має стати розробка ефективної системи управління ринком праці (механізмів та інструментів

її реалізації), з урахуванням питань освіти, розвитку спеціальних навичок, а також підвищення рівня соціального захисту та безпеки.

За прогнозами НБУ, ситуація на ринку праці навряд чи суттєво поліпшиться наступного року. В НБУ вважають, що у 2023-ому показник безробіття скоротиться до 27% і лише у 2024 році — до 18%. Хоча в експертному середовищі й є дещо оптимістичніші прогнози: через потреби стрімкої повоєнної відбудови країни число вакансій різко зросте. Але маємо розуміти: знайти себе у цьому процесі зможуть далеко не всі.

Підґрунтя для швидкого післявоєнного відновлення економіки потрібно закладати вже зараз. Збереження існуючих робочих місць і суб'єктів господарювання значно скоротить час, необхідний для відновлення нормального рівня економічної активності після закінчення чи локалізації воєнних дій. Крім того, підтримка економіки знизить трудову міграцію з України і сприятиме швидкому поверненню внутрішньо переміщених осіб на свої робочі місця.

Створення нових робочих місць має стати центральним питанням повоєнної відбудови. Соціальний діалог має охоплювати як короткострокові так і

довгострокові потреби ринку праці, необхідна інтегрована програма, спрямована на забезпечення прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, підтримку соціального забезпечення тощо.

Зменшення рівня безробіття та стабілізація на ринку праці має стати ключовим у порядку денному державної політики. Процес відновлення та реструктуризації вимагатиме *перерозподілу робочої сили між секторами економіки*, що дозволить підвищити рівень її продуктивності. З метою вирішення проблем безробіття та надлишкової робочої сили, що склалася в окремих регіонах країни, необхідною є розробка короткострокових планів щодо релокації чи переорієнтації деяких підприємств, допомоги бізнесу, який через бойові дії не може сплачувати заробітну плату працівникам та податки.

Підтримка розвитку економіки на місцях має здійснюватися з урахуванням фактору концентрації трудових ресурсів України, що склалась в результаті військових дій: зміна регіональної та галузевої структури ринку праці.

Відновлення трудової активності. Ситуація на ринку праці буде залежати від тривалості бойових дій, а також повернення українських мігрантів. У квітні 2022р. трудова активність почала поступово відновлюватись, припинилося

зниження кількості вакансій. Серед найголовніших проблем бізнесу, що напряду впливає на функціонування ринку праці, все ще залишаються логістичні труднощі, брак палива та зростання цін.

Бізнес потребує більшої підтримки аби пережити економічні труднощі, спричинені війною. Проте наразі міжнародні підтримка України в більшості випадків зосереджена на невідкладній гуманітарній допомозі, постачанні військової техніки, макрофінансовій допомозі та забезпеченні біженців. Плани післявоєнного відновлення пріоритизують відновлення пошкодженої інфраструктури над підтримкою відродження економіки⁴⁴.

Стабілізація ринку праці є ключовим фактором для реінтеграції різних груп населення, які постраждали від війни. Це сприятиме розвитку економіки, підвищуючи купівельну спроможність населення, та є надійним інструментом подолання бідності. Вирішення проблеми дефіциту робочих місць у період війни та післявоєнного відновлення має стати наскрізним питанням соціальної політики, хоча без перебільшень, сприяння гідній праці є складним завданням, враховуючи соціально-економічний та військово-політичний стан у якому перебуватиме Україна.

⁴⁴ Як ЄС може допомогти українській економіці вижити в умовах війни. Режим доступу: <https://voxukraine.org/yak-yes->

mozhe-dopomogty-ukrayinskij-ekonomitsi-vyzhyty-v-umovah-vijny/

**Українська національна платформа
Форуму громадянського суспільства Східного партнерства**
eap-csf.org.ua
unp.eap@gmail.com
www.facebook.com/unp.eap.csf

**Харківська обласна організація
професійної спілки підприємців**
<https://www.facebook.com/profile.php?id=100000679220091>
repinv@ukr.net

**Федерація професійних спілок
працівників малого та середнього
підприємництва України**
<http://federation.org.ua/>
info@federation.org.ua

**Центр соціальної безпеки
та регіональних ініціатив**
<http://scc.org.ua/>
socialsecurity@ukr.net

**Профспілкова організація працівників
малого, середнього бізнесу та плавскладу «Єднання»**
<https://www.facebook.com/profile.php?id=100011140873071>
gzaloga0312@gmail.com

Всеукраїнський Альянс профспілок
<https://www.facebook.com/UAalliance.prontualliance@i.ua>